

In memoriam Valentina Strazdienė-Gumbelytė
1937 10 01–2021 02 27

Apie nenumaldomai bėgančius metus pamąstome dažnai, tačiau ilgiau ir jautriau mintimis stabtelime patyrę gerai pažintų ar buvusių ilgamečių bendradarbių netektį. Šių metų vasario 27 dieną eidama 84-uosius metus Vilniuje mirė dirvožemio zoologė ir entomologė Valentina Strazdienė, Lietuvos entomologų draugijai priklausiusi nuo pat jos įsikūrimo pradžios. Jos tyrimų sritis buvo dirvoje besivystančių vabzdžių lervų rūšinė įvairovė, paplitimas, reikšmė vienoje svarbiausių sausumos ekosistemų – dirvožemyje.

Valentina Gumbelytė-Strazdienė gimė 1937 m. spalio 1 d. Taigos mieste (Rusija, Kemerovo sr.). Jos tėvų ir senelių gyvenimas buvo sunkus permainingas, palietas tragiškų nekaltų netekčių. Senelis Martynas Gumbelis iš Biržų su žmona ir gausia 5 vaikų šeima, būdami bežemiai, pasinaudojo Stolypino reformos nuostatomis, skatinusiomis nemokamai įsikurti apleistuose žemės sklypuose ir 1908 m. išvažiavo į Sibirą. Apsigyveno Ivanovkos kaime, apie 30 km. nuo Taigos miesto, Novosibirsko srityje. 1912 m. ten gimė sūnus – Valentinos tėvas, taip pat Martynas.

Iš Biržų krašto buvo kilusi ir Valentinos motina Ona Dunevičiūtė, kurios tėvai kiek vėliau (1914 m.), į Sibirą irgi atsikraustė patys, kūrėsi netoli Taigos miesto Talovkos kaime. Tačiau žemę jie jau pirkė, nes tuomet nemokamai ji nebedalinta. Ramesnį šeimų gyvenimą sujaukė karas, revoliucija, priverstinė kolektyvizacija, kitos negandos, atnešusios daug vargo, bado ir netekčių.

Valentinos tėvai Sibire susituokė 1933 m. Valentina, kaip minėta, gimė 1937 m. Martyno Gumbelio ir Onos Dunevičiūtės-Gumbelienės šeimoje. 1938 m. stalininių represijų metu buvo suimtas ir sušaudytas jos tėvelis (priežastys nežinomos, jų nebuvo; dar tarybmečiu reabilituotas, tačiau tai jau niekam nebuvo svarbu). Valentinai tuomet buvo 5 mėnesiai, broliui Petriui – 4 metukai. Nors ji savo tėvo neatsiminė, bet visą vaikystę ir paauglystę ilgėjosi jo ir laukė sugrįžtant. Po tėvelio suėmimo, jų mamą Oną atleido iš darbo. Ji išėities ieškojo persikeldama su vaikais gyventi pas savo tėvus (Konstantiną ir Bronislavą Dunevičius) į Talovkos kaimą. Čia iš esmės vaikus augino, mokė ir auklėjo senelė Bronislava, nes mama labai sunkiai toli dirbo miško darbuose, mažai buvo namuose. 1944 m. mirė senelis Konstantinas. Dabar ant Valentinos mamos Onos pečių visu svoriu užgriuvo šeimos išlaikymo našta, o dar 1945–1947 metai sekė sausrų, nederliaus metai, siautė badas... Valentina apie tą vos išgyventą laiką yra pasakojusi, o paskutiniaisiais gyvenimo metais, ji stengėsi smulkiai ir vaizdžiai aprašyti savo tėvelių, senelių ir giminų tragiškus likimus, savo gyvenimo patirtis Rusijoje ir Lietuvoje. Rinko dokumentus, norėjo palikti atminimą savo ainiams, tačiau galutinai užbaigti šio darbo nespėjo, sveikata neleido.

Senelio Martyno Gumbelio, kitų giminų kvietimu 1950 m. Valentinos mama su vaikais ir savo motina grįžo į Biržus. Grįžimui padėjo stalinizmo metais vykdytos migracinės akcijos – respublikos sovietizavimas, kai Rusijos gyventojai skatinti keltis į „Pribaltiką“. Be to, bado sukelta Rusijos ar Ukrainos gyventojų migracija buvo ne taip griežtai kontroliuojama, nes tuo laikotarpiu buvo sumažinti judėjimo varžymai.

Valentina Talovkos kaime buvo baigusi 5 klases, todėl pradžioje Biržuose lankė rusų

mokyklą. Perėjus į lietuvių, sakydavo – buvo labai sunku persiorientuoti į kitą kalbą, bet įveikė, padėjo mokytojai. Mokykloje sportavo, jos plaukimo mokytojas buvo garsusis krepšinio treneris Vladas Garastas, po Kūno kultūros instituto baigimo dirbęs mokytoju Biržų vidurinėje. 1956 m. Valentina baigė vidurinę mokyklą ir įstojo Vilniaus universiteto gamtos fakulteto biologijos specialybę. Jos kursinis ir diplominis darbas buvo iš kurmių mitybos, jų biologijos sričių.

Dar reikia pridurti, kad ji buvo stropi studentė, gerbė savo dėstytojus. Didžiavosi, kad kursui dėstė akademikai Tadas Ivanauskas, Paulius Slavėnas, profesoriai Jonas Dagys, Petras Bluzmanas, Marija Natkevičaitė-Ivanauskienė, dėstytojai Augustinas Mačionis, Ričardas Kazlauskas ir kt. Įdomiausias paskaitos buvę prof. T. Ivanausko, R. Kazlausko, A. Mačionio.

Po universiteto baigimo Valentina ištekėjo, vyras Stasys Strazdas (1930–1996) sporto treneris, dirbo dėstytoju Vilniaus universitete. Užaugino du sūnus: Gytį ir Marių. Tačiau, tarsi juodas šleifas, ją lydėjo nepagrįstas tėvo teistumas. Pasakojo, „kai baigiau universitetą mane labai agitavo stoti į TSKP, į kurią aš niekada nesiruošiau. Jau dirbdama institute, rašė “pasakiau, kad mano tėvas represuotas. Tada sekretorius manęs „nematė“, nesisveikino, tempė buto reikalą...“. Taigi neklausta, kuo galėjo būti kaltas 5 mėnesių kūdikis, dar ir labai anksti netekęs tėvo.

1961 m. baigusi universitetą Valentina Strazdienė įsidarbino laborante Lietuvos MA Zoologijos ir parazitologijos instituto Bestuburių zoologijos sektoriuje. 1963 m. tapusi jaunesniąja mokslinė bendradarbe, ji aktyviai įsijungė į prof. P. B. Šivickio (1882–1968) inicijuotą tyrimų kryptį. Kartu su kolembolų tyrinėtoja Irena Sukackiene jos buvo paskutinėmis profesoriaus aspirantėmis. 1969 metais V. Strazdienė parengė kandidatinę disertaciją „Dirvožemio erozijos ir melioracijos įtaka vabzdžių lervų faunai“, kurią sėkmingai apgynė Vilniaus universitete (1993 m. nostrifikavus – daktarė, gamtos mokslai). Toliau tyrimai buvo išplėtoti prof. Irenos Eitminavičiūtės (1931–2016) vadovaujamoje dirvožemio biotos tyrėjų grupėje. Reikšminga, kad jau 1973 metais V. Strazdienei už Maskvos pasiekimų parodai „Žmogus ir biosfera“ kartu su faunistėmis O. Atlavinyte, I. Eitminavičiūte, J. Šlepetiene pateiktą tyrimų medžiagą buvo skirta trečioji vieta. 1977–2000 metais V. Strazdienė – vyresnioji mokslinė bendradarbė toliau produktyviai darbavosi įkurtoje kompleksinėje Dirvožemio zoologijos (vėliau Dirvožemio ekologijos) laboratorijoje. 1984 m. jai buvo suteiktas „entomologijos“ specialybės vyresniosios mokslinės bendradarbės vardas.

Tyrinėdama dirvožemio vabzdžių lervas, iš dalies ir sliekus, ji svariai prisidėjo prie pedobiologijos išvystymo Lietuvoje. Nustatė vandens ir vėjo erozijos poveikį vabzdžių lervų pasiskirstymui Rytų Lietuvos kalvoto reljefo bei Baltijos pajūrio dirvožemiuose. Išaiškino dirvožemio mezofaunos rūšinę įvairovę ir pasiskirstymą miškuose, pelkėse, įvairiose agrocenozėse. Tyrinėjo žemės dirbimo, tręšimo, laistymo, sėjomainos, kitų agrotechnologijų, ypač melioracijos, poveikį vabzdžių lervoms, faunos atsikūrimo eigai ir trukmei. Dalyvavo kompleksiniuose pramoninio teršimo ir Ignalinos atominės elektrinės poveikio dirvožemio mezofaunai stebėjimuose. Vykdydama Dirvožemio ekologijos laboratorijos tematiką, kartu su kitais, kaupė antropogeninio poveikio aplinkai stebėsenos duomenis, pateikė buitinių atliekų sąvartynų vabzdžių lervų charakteristikas. Tyrinėjo ir uždarytų, iš eksploatuotų žvyro karjerų, durpynų rekultivacijos eigą bei vabzdžių lervų rūšinės sudėties laipsnišką kaitą juose. Nuo 1982 m. laboratorija tyrė miesto kietųjų buitinių atliekų ir nuotekų dumblo biologinę degradaciją, o V. Strazdienės uždavinys buvo nustatyti vieno iš svarbiausių faktorių – vabzdžių lervų sukcesijas

minėtose terpėse. Dalyvavo keliose tyrimų programose, visko ir nesuminėsimė.

Tiriamasis darbas A. Strazdienę traukė, savo profesija buvo patenkinta, nors antroje gyvenimo pusėje turėjo nemažai sveikatos rūpesčių. Visgi, lauko tyrimai, nelengvos ekspedicijos po visą Lietuvą, netemdė jos gero nusiteikimo. Ji būdavo nuotaikinga, aktyvi ir organizuota viso dirvožemio tyrėjų būrio narė, visus bendradarbius laikė draugiškais, noriai vykdavo į mokslo renginius. Būdama komunikabili lengvai bendravo su savo tyrimų srities rusų mokslininkais, tarp kurių visos I. Eitminavičiūtės vadovaujamos laboratorijos darbuotojų didžiausioje pagarboje buvo laikomas akademikas M. S. Giliarovas – aristokratiškų šaknų mokslininkas, dirvožemio mokslo kūrėjas bei entomologas, lankydavęsis ir Vilniuje.

V. Strazdienė paskelbė per 110 mokslinių publikacijų, ji yra viena autorių rinkinių: „Pedobiologinė Lietuvos TSR tipinių pelkių charakteristika“ (1972); „Agrotechnikos įtaka dirvožemio bestuburiams gyvūnams“ (1974); „Pabaltijo pajūrio zonos dirvožemio bestuburių fauna“ (1976); „Pesticidų poveikis pedobiontams ir biologiniam dirvožemio aktyvumui“ (1982); „Ignalinos atominės elektrinės regiono landšaftų zoocenozių bazinė būklė“ („Šiluminė energetika ir aplinka“, t. 7) (1989) (visos rusų k.); „Vilniaus miesto nuotekų dumblo panaudojimas sunaikintoms žemėms rekultivuoti ir tręšti“ (1997). Buvo kai kurių leidinių redaktorių kolegijų narė. Skaitė pranešimus moksliniuose renginiuose Rygoje, Tartu, Minske, Maskvoje, Kijeve ir kitur. Ji buvo ne tik Lietuvos entomologų, bet ir Lietuvos dirvožemininkų, „Žinijos“ draugijų narė.

Būtina atkreipti dėmesį dar į tai, kad ją labai giliai paveikė prasidėjęs Lietuvos atgimimas. Ji buvo aktyvi mitingų dalyvė. Sausio 13 su visa šeima stovėjo prie televizijos bokšto, išgyveno dėl Lietuvos ateities. 1991 metų sausio 13 dienai atminti ji tapo Sausio 13-osios brolijos nare, sekretoriavo. Minint šią dieną Lietuvos Seime, ji buvo kviečiama į iškilmingus minėjimus.

Išliks ilgam paprastos, darbščios bendradarbės atminimas, saugoma visų ją pažinojusių, ypač artimųjų pagarba.

Dr. Zinaida Elena Bagdanavičienė, dr. Algimantas Jakimavičius

**IN MEMORIAM VALENTINA STRAZDIENĖ-GUMBELYTĖ
(01 10 1937 – 27 02 2021)**

On the 27th of February, 2021, soil zoologist and entomologist Valentina Strazdienė passed away on her 84th year of life in Vilnius. She was a member of the Lithuanian Entomological Society since its establishment in 1965. The main spheres of research were larvae of insects (Insecta juv.) developing in soil, species composition, distribution and their role for soil.

V. Strazdienė experienced deportation of her father and his loss during Soviet times. Anyway, she graduated from Biržai secondary school (Northern Lithuania) in 1956. She continued her studies at the Faculty of Natural Sciences at Vilnius University and became a biologist-zoologist. Her first studies at the university were related to the nutrition and other peculiarities of moles' (*Talpa europaea*) biology. In 1961, she was employed at the Department of Invertebrates at the Institute of Zoology and Parasitology of Lithuanian SA (later – Institute of Ecology). V. Strazdienė as junior researcher started her work in the sphere of soil zoology, mainly larvae of insects, that were poorly studied earlier. She prepared candidate of doctorate thesis “Influence of soil erosion and land draining on the fauna of insect larvae” and defended it at Vilnius University in 1969 (PhD, Natural Sciences since 1993).

Her later studies of soil biota (larvae of insects, as well as earthworms) had an impact for the development of pedobiology in Lithuania. V. Strazdienė as a senior researcher continued the studies of influence of water and wind erosion on the distribution of insect larvae in hilly landscapes and Baltic seashore soils during 1977–2000. She analyzed composition and distribution of species of mesofauna in forests, wetlands and other ecosystems, studied the impact of different agrotechnologies, especially land drainage, on larvae of insects and their recovery. She gathered data on the anthropogenic influence for the environment, studied some peculiarities of larvae of insects in dumps.

V. Strazdienė was the author of more than 110 scientific publications, and the co-author of five collections of scientific papers devoted to the soil research.

Dr. Zinaida Elena Bagdavičienė, dr. Algimantas Jakimavičius